

Zvonka Zupanič Slavec, **Iz rok v roke, iz roda v rod**. Ljubljana : Medicinska fakulteta, Inštitut za zgodovino medicine, Slovensko zdravniško društvo, 2001. 152 strani.

Znanstvena monografija avtorice Zvonke Zupanič Slavec je dragocena in bogata zbirka zapisov, izdana ob 140-letnici Slovenskega zdravniškega društva. Izvrstna poznavalka zdravstvene zgodovine je kopico podatkov, dobljenih iz številnih virov, sistematično uredila po obdobjih predsedovanja vseh dosedanjih predsednikov Slovenskega zdravniškega društva, katerim je ta knjiga pravo darilo za njihovo požrtvovalno življenjsko delo. Celoto knjige zaokrožujejo mojstrski portreti predsednikov društva, ki jih je narisal samouk Henrik Krnec, član Kulturno umetniškega društva Kliničnega centra in Medicinske fakultete dr.Ložj Kraigher.

Kronološko urejeni zgodovinski dogodki so razdeljeni v 41 predsedniških obdobjih, skozi katera je slovensko zdravniško društvo vodilo 34 predsednikov. Vsako poglavje predstavi predsednika društva s polnim imenom, letnicami rojstva in predsedovanja, portretom in življenjepisom. Temu sledi mozaična predstavitev aktualnega dogajanja na zdravstvenem ter društvenem področju in tudi kulturnem, političnem, družabnem področju.

Včasih je težko slediti številnim podatkom, dejstvom, ki se časovno prepletajo. Ta bogati tekst pa je le kulisa številnih objavljenih zapisov, ki jih je med opombami navedenih kar šeststo. Avtorica je že v samo zbiranje tako obsežnega in razpršenega gradiva morala vložiti nemalo truda.

Skozi društveno življenje spoznamo širšo zgodovino slovenskega zdravstva, ustanovitvev in razvoj ljubljanske bolnišnice, začetke medicinske fakultete, vpogled v pomembna zgodovinska dogajanja in vlogo zdravnikov. Slovensko zdravniško društvo (SZD) je tretje najstarejše te vrste v Evropi, za društvom na Dunaju in v Pragi. Skozi čas se je ime društva spreminjalo, obdržalo pa je svojo vlogo, skrb za nadaljnje strokovno in znanstveno delo ter za rast in družbeno koristno delovanje zdravstva. Pobudo za ustanovitev združenja je dal dr. Alojzij Valenta, 28. oktobra 1861 je ustanovil Zdravniško bralno društvo, namenjeno strokovnim srečanjem, razpravam, predstavitvam bolnikov zdravniškemu kolegiju. Člani društva so skušali reševati probleme s prostorskimi stiskami. Bili so najglasnejši pobudniki ustanovitve številnih klinik, nekatere od teh stavb stojijo še danes (Šlajmerjev dom, Leonišče, Gluhonemnica). Skrbeli pa so tudi za družine svojih pokojnih kolegov, tako da so redno finančno pomagali vdovam in otrokom zdravnikov, štipendirali so nadarjene, ustanovili so hiralnice in bolnišnice za revne.

Ker pa so bili zdravniki v tistem času eni redkih izobražencev, je bila njihova družbena vloga mnogo širša, kot le zdravljenje obolelih. Aktivno so sodelovali pri urejanju komunale, higienskih izboljšavah letnih kopališč, skrbeli so za prosvetljevanje prebivalcev, vzdrževanje mestne higiene. Konec 19. stoletja se je dr. Keesbacher zavzemal za ureditev odvažanja smeti in ureditev mestnega voda in kanalizacije v Ljubljani, kar je v imenu društva kot resolucijo poslal mestnemu svetu.

Slovenski študentje so bili prisiljeni oditi na študij medicine na daljni Dunaj, redki v Prago ali po l. 1863 v Gradec. Zato je bila že od nekdaj prisotna v SZD težnja po ustanovitvi medicinske fakultete v Ljubljani. Veliko truda je bilo potrebnega, a je bil trud vsaj delno poplačan z ustanovitvijo sprva nepopolne 4-semestrskeske fakultete (l. 1919) in kasneje popolne 10-semestrskeske fakultete. Ta možnost pa se je prvič ponudila šele z razpadom monarhije, ko je slovenski narod dobil univerzo, najvišjo znanstveno ustanovo, s petimi fakultetami. Pouk se je začel novembra 1919, v času predsedovanja dr. Zalokarja. Referat za popolno fakulteto predstavi dr. Šerko leta 1920, šele l. julija 1945 pa je bila z dekretom ustanovljena popolna medicinska fakulteta v Ljubljani.

Največji dobrotnik medicinske fakultete je še vedno dr. Ivan Oražen (r. 1869), ki je nepričakovano umrl leta 1921. Ker je bil brez potomcev, je vse svoje večinoma priženjeno imetje podaril študentom medicine. Posebej znan je še danes Oražnov dom na Wolfovi ulici, še en dom prav tako namenjen študentom medicine, pa je na Dolenjski cesti.

Veliko planincev pozna Tičarjev dom na Vršiču, verjetno pa redki vedo, da se imenuje po dr. Josipu Tičarju, velikem ljubitelju planin, predsedniku zdravniškega društva, ki je 1912 skupaj z dr. Demšarjem ustanovil prvo gorsko reševalno postajo na Slovenskem.

Društvo je bilo vedno usmerjeno v strokovno izpopolnjevanje zdravnikov, v izmenjavo strokovnih, znanstvenih in praktičnih izkušenj. Njihovi člani so napisali številne knjige (Bolničarka, Zdravje mladini, Prva pomoč, O ljudskem zdravju, O nevarnosti in obrambi jetike) in strokovne članke ter razprave, ki so jih objavljali v slovenskem jeziku v »Liječničkem vijesniku«, po letu 1927 pa v slovenskem glasilu »Zdravniški vestnik«. Posebno skrb so namenili slovenski terminologiji.

Velik problem je skozi čas predstavljala jetika. Zdravljenje še ni bilo tako učinkovito, bolezen pa je vezana tudi na slabe socialne razmere, v katerih so živeli bolniki. Prav zato so bile pogoste epidemije v času politične nestabilnosti. Društvo je s svojimi neumornimi delavci ustanovilo postajo za pomoč jetičnim bolnikom, izolirali so neozdravljivo bolne, njihovim družinam pa so nudili dodatno brezplačno pomoč. Bolezen pa ni zbirala svojih žrtev. Za jetiko je zbolel tudi 18. predsednik SZD, dr. Jamar, ki je po boleznih okrevljal in ponovno nadaljeval zdravniško službo, dokler ni oslepel.

Tudi skozi leta med vojnami, ko je bilo posebej čutiti politični pritisk, je društvo delovalo in povezovalo zdravstvene delavce. V času druge svetovne vojne je fakulteta životarila, saj se je vse več zdravnikov predavateljev in študentov vključevalo v osvobodilno gibanje, bili so izgnani, zaprti, v taboriščih. Zdravstveno osebje je pomagalo ranjencem in poškodovancem. Skrivali so ilegalce in zapornike in jih imeli prijavljene pod izmišljenimi imeni. Pri tem je sodeloval tudi medvojni predsednik dr. Zalokar. Iz zapisa vidimo, da je med osvobajanjem Kidričeve žene iz bolnišnice prišlo do streljanja, zaradi posledic je bil dr. Zalokar zaprt in kasneje spuščen, saj mu niso mogli dokazati sokrivde. Številni zdravniki so delovali v prirejenih vojnih bolnišnicah, v gozdovih, kjer so zgradili skrite bolnišnice na težko dostopnih mestih po vsej Sloveniji. Med pomembnejše partizanske zdravnike štejemo dr. Bogdana Brecija, dr. Božidarja Lavriča, dr. Franjo Bidovec. Po slednji se imenuje Partizanska bolnišnica Franja pri Cerknem.

Zdi se, da so na predsedniško mesto sedale osebnosti, ena vidnejša od druge. V zadnjem obdobju po svojem izjemnem strokovnem delu in delu predsednika SZD posebej izstopa dr. Dolenc, izjemni človek, ki je v združenje prinesel nove ideje, miselno svežino, ustvarjalne rešitve. Predsedoval je v dveh obdobjih, skupaj kar 14 let. Spoštoval je tradicijo edine stanovske organizacije. Društvo je tesno povezal s kulturo, bil je soustanovitelj še danes delujočega Kulturno-umetniškega društva Kliničnega centra in Medicinske fakultete dr. Lojz Kraigher. Ves čas je ostal zvest svojemu načelu: »bolnikovo zdravje je najvišji zakon«. Napisal je raznovrstne članke na temo etike in deontologije v medicini, predvsem se je posvetil perečim tematikam, kot so splav, alkoholizem, samomori, transplantacija.

Avtorica doc. dr. Zvonka Zupanič Slavec ne pozabi omeniti pomembnih mejnikov zdravnic. Danes je medicinski poklic feminiziran, pred sto leti pa je bila slika popolnoma drugačna. Prva slovenska medicinka v Ljubljani je bila zdravnikova hči, dr. Eleonora Jenko, v času ko je bil predsednik društva dr. Kopriva, leta 1906. Vsem dosedanjim 33 predsednikom društva dela družbo tudi edina predsednica, dr. Stanka Kranjc Simoneti (1984–1988), ki je uspela prepričati sodelavce z intelektualno močjo in prekiniti togost mišljenja.

Vpliv Slovenskega zdravniškega društva je bil odločilen pri organizaciji in razvoju podržavljenega zdravstvenega varstva, ki pri nas ni doživelo dehumanizacije, kot smo ji bili priča v vsem takratnem vzhodnem bloku.

Knjiga bo ostala dragocen pomnik zgodovine slovenskega naroda skozi delovanje zdravnikov, ki so bili člani svoje stanovske organizacije od 1861 do danes.

Manja Šešek

Dragan Matić, **Nemci v Ljubljani 1861–1918**. Ljubljana : Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2002. 464 strani. (Historia ; 6)

Zgodovina Ljubljane, pa tudi precej širšega okolja, je dobila novo pomembno knjigo. To je knjiga *Nemci v Ljubljani 1861–1918*, ki je izšla kot 6. zvezek znanstvene zbirke oddelka za zgodovino na filozofski fakulteti ljubljanske univerze, s podporo šolskega in kulturnega ministrstva ter ljubljanske občine. V knjigi je zajeta 58 let dolga doba od februarkega patenta do konca prve svetovne vojne. Avtor dr. Dragan Matić je razdelil svojo pripoved na sedem poglavij, ki so po svojem obsegu seveda zelo različna. Prva tri zajemajo šestdeseta leta: dobo župana Mihaela Ambroža, dobo župana Etbina Henrika Coste ter »vmesni čas 1868–1869«. Četrto poglavje obsega sedemdeseta leta, ko je bila ustavo-verna na Kranjskem deloma ali popolnoma na oblasti. Peto in šesto poglavje govorita o strmem padcu in potem agoniji kranjskih ustavovercev /1880–1893/. Sedmo, končno in najdaljše poglavje kaže utrjevanje